

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: 10.25140/2410-9576-2022-2(25)-114-123

УДК 330.34:332.142

JEL Classification: R11; R22

Світлана Тульчинська

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

E-mail: tuha@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>Scopus Author ID: [55367786700](https://orcid.org/0000-0002-1409-3848)**Марта Дергалюк**

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

E-mail: marta17.06@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>Scopus Author ID: [57216750677](https://orcid.org/0000-0001-8791-9121)**ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ЯК СТИМУЛЯТОР
ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

Анотація. З'ясовано, що немає єдиної думки щодо структури економічного потенціалу регіону, виявлено існування різних поглядів на його структуру, а також введення в науковий простір такого трактування потенціалу, який відповідає новим економічним умовам, що базуються на стрімкому розвитку інформатизації та цифрових технологій. Це засвідчує необхідність всебічного дослідження процесів формування, функціонування та використання економічного потенціалу регіону як стимулятора інтенсифікації розвитку в сучасних умовах цифрової трансформації. Проведено аналіз поглядів щодо структуризації економічного потенціалу регіону показав, що вони мають суттєві відмінності й на сьогодні не має єдиного погляду на це питання. Водночас виявлена певна схожість, яка дозволила згрупувати досліджувані підходи. У межах цього дослідження з'ясовані основні тенденції та характеристика впливу цифровізації, виявлені фактори та їхні прояви на потенціал. З'ясовано, що цифровізація є основою, що безпосередньо впливає на регіональний розвиток та рівень його потенціалу, від якого своєю чергою залежить готовність приєднуватися та використовувати нові знання, інформацію, інновації. Доведена провідна роль регіону та його потенціалу як бази формування нових підходів до питань розвитку в умовах цифрової трансформації за рахунок зміщення акцентів на нематеріальні фактори, людські ресурси, інституції, нематеріальну частку складових регіонального потенціалу та внутрішню природу факторів інтенсифікації його розвитку.

Ключові слова: потенціал; економічний потенціал; економічний потенціал регіону; інтенсифікація розвитку; цифрова економіка; цифровізація.

Рис.: 1. Бібл.: 9.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Постановка проблеми. Розвиток цифровізації на тлі глобалізації економічних відносин призвів до трансформації всіх сфер соціально-економічної діяльності. Сьогодні спостерігається швидкий перехід від індустріальної до постіндустріальної, зокрема цифрової економіки, відбувається зміна соціально-економічного укладу, що формує новітню економічну, соціальну, технологічну реальність та повністю переформатовує звичні системи. Такі трансформаційні тенденції, безумовно, впливають на процеси формування та використання економічного потенціалу регіону, що зумовлює необхідність їх ґрунтовного вивчення та наукову спрямованість цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процеси цифровізації, становлення та функціонування цифрової економіки, їхній вплив на соціально-економічний розвиток досліджували такі закордонні та вітчизняні вчені, як Т. Васильців, Б. Гарифуллин, Дж. Гелбрейт, М. Капельс, Р. Ліпсі, В. Ляшенко, Т. Месенбург, М. Руденко, Дж. Стігліц, Д. Тапскотт Ж. Фурастье, Т. Юдіна тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На тлі великої кількості наукових доробків, які стосуються окресленої проблеми, питанням, присвяченим з'ясуванню впливу трансформаційних процесів цифровізації на формування та використання економічного потенціалу регіону, розгляду його як стимулятора інтенсифікації в умовах становлення цифрової економіки в Україні не приділено достатньої уваги.

Метою дослідження є обґрунтування концептуальних засад взаємодії економічного потенціалу регіонів як стимулятора інтенсифікації розвитку регіональних економічних систем в умовах цифровізації.

Методологічною базою цього дослідження виступають провідні положення теорії розвитку продуктивних сил, регіональної економіки, концепції цифрової економіки, а також такі загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання, як аналіз, синтез, узагальнення, систематизації тощо, які були використанні для вивчення підходів щодо розуміння та структуризації економічного потенціалу регіону, розгляду його як стимулятора інтенсифікації розвитку, виокремлення основних факторів впливу та проявів цифровізації на потенціал.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Виклад основного матеріалу. Для економічного потенціалу регіону характерним є те, що сферою його застосування охоплюються як економічна, так і соціальна діяльність. Економічного потенціалу регіону має складну структуру, яка розкриває потребу в проведенні його комплексного аналізу. Економічного потенціалу регіону характеризується гармонійним поєднанням сукупності економічних ресурсів та можливостей суспільства, а також кількісним та якісним співвідношенням усіх його складових. Отже, іншим актуальним питанням в межах цього дослідження є структуризація економічного потенціалу регіону, який складається з великої кількості елементів. З метою дослідження складових потенціалу, розглянемо підходи вчених, які пропонують різні класифікації. Так, існує підхід, який пропонує виділяти такі чотири класифікаційні ознаки потенціалу, як належність до сфери суспільного виробництва, досягнутий рівень, зміст, ресурсну структуру [1]. Згідно з іншим підходом пропонується виокремлювати вісім класифікаційних ознак [4].

Також у наукових працях висвітлюється думка, що характеризує ресурсний підхід до структуризації економічного потенціалу регіону, згідно з яким до нього належать такі складові, як трудовий, інвестиційний та природноресурсний потенціали, які своєю чергою описуються розміром та якістю таких видів ресурсів, як трудові, капітальні та природні. За функціональною ознакою до складу економічного потенціалу включають такі складові, як виробничий, споживчий, організаційно-економічний, природно-економічний, трудовий, науково-інформаційний [9, с. 36-39; 2, с. 15].

Цікавим є підхід, що виділяє два провідних варіанти до структуризації потенціалу: блочно-модульний (базується на поєднанні трьох складових) та функціональний (включає в себе функціональні області) [6, с. 57]. Велика кількість учених дотримується думки, що до елементів економічного потенціалу регіону слід віднести сукупність взаємопов'язаних потенціалів [3].

Різні дослідники виділяють різну сукупність потенціалів, до найбільш поширених треба віднести: виробничий, ресурсний (природноресурсний), трудовий, інноваційний, фінансовий, екологічний, інвестиційний, матеріальний, інформаційний, інтелектуальний тощо.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Отже, проведений аналіз поглядів щодо структуризації економічного потенціалу регіону показав, що вони мають суттєві відмінності й на сьогодні не має єдиного погляду на це питання. Водночас виявлена певна схожість, яка дозволяє згрупувати досліджувані підходи. До першої групи належать підходи, які спрямовані на представлення економічного потенціалу регіону як однокомпонентної сукупності елементів, до яких представники цього напрямку відносять такі основні складові, як трудовий, виробничий, ресурсний, інформаційний та фінансовий потенціали.

До другої групи належать наукові роботи, у яких дослідники виокремлюють особливі складові, змінюють традиційні елементи, здійснюють їх об'єднання за певними новими характеристиками тощо. Наприклад, до складових потенціалу пропонується відносити потенціал якості життя, який включає в себе розвиненість інфраструктури, рівень соціального захисту населення, ступінь безпечності умов життя та праці, наявність перспективи для молодого покоління, а також кластерний потенціал, що характеризує наявність регіональних, виробничих, інноваційних кластерів [5, с. 14].

У науковий вжиток введено поняття «потенціал нової економіки регіону», який характеризує новітні спроможності розвитку регіону на основі залучення інформаційних ресурсів, систем, технологій. Запропонована дефініція відповідає умовам нової економіки та складається з трьох потенціалів, які її охоплюють та набули незалежності внаслідок зміни інноваційного потенціалу: потенціал знань, потенціал інформації та потенціал технологій, до яких додають інтегральний потенціал. З метою реалізації зазначених потенціалів, у свою чергу, необхідне залучення ресурсів, які визначені авторами цієї наукової розробки як потенціали нижчого порядку: природноресурсний, кадрово-інтелектуальний, фондівий, інвестиційний, організаційно-управлінський [7, с. 58].

Таким чином, сучасна наукова думка відображає зміни в розумінні змістовних характеристик та структурних складових економічного потенціалу регіону, пошуку таких механізмів їх включення, ефективного використання, які будуть відповідати умовам переходу на нову модель економічного розвитку. Становлення та розвиток такої моделі

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

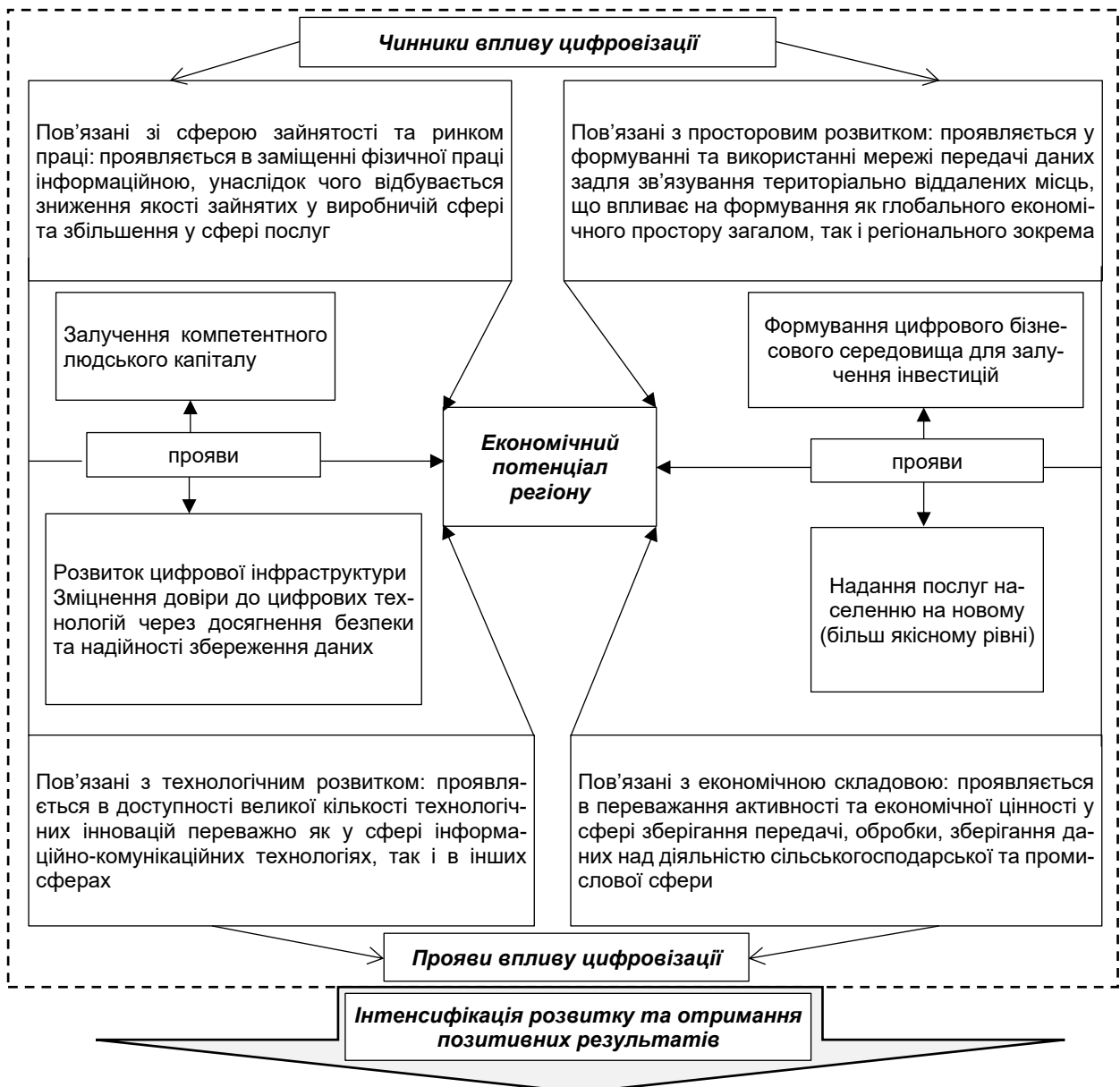
супроводжується глобалізацією економіки, стрімким розвитком та застосуванням цифрових технологій, інформатизацією, поширення електронних послуг, започаткування віртуальної реальності.

Унаслідок чого відбувається утворення нових соціально-економічних зв'язків, відносин, стратегій, переорієнтація виробничих процесів та систем зі створення матеріальних благ на надання послуг, зміна управлінської моделі, суспільних норм, ініціювання великих демографічних змін [8]. Такі процеси пов'язані з формуванням, становленням та подальшим розвитком цифрової економіки, яка є базою та впливає на потенціал регіонального розвитку, на економічний потенціал регіонів, на його рівень, від якого залежить спроможність долучатися до новітніх технологій, знань, інформації, тобто готовність переходу та включення до процесів цифровізації.

Зазначені процеси є взаємопов'язаними між собою, оскільки поява технологічних інновацій базується на нових знаннях, які, у свою чергу, набувають поширення на основі застосування комунікацій та передачі інформації. За такої ситуації особливого значення набувають потенціали знань, технологій та інформації, а також існуючі соціально-економічні та правові умови регіону, у яких вони функціонують та які їх об'єднують. Такі умови вирізняють регіони один від одного, спричиняють відмінний прояв його елементів, характеризують економічного потенціалу регіону як єдину систему, що призводить до необхідності проведення ґрунтовного аналізу чинників різного характеру, які впливають та впливатимуть на посилення економічного потенціалу регіону (рис. 1).

Тобто можна дійти висновку, що основою для формування нового критерію до проблем розвитку в умовах цифровізації виступили регіони, що пояснюється їх наближеністю до ресурсів та населення, а також досягненням позитивних результатів у просторому вимірі не лише за рахунок матеріальних факторів, а передусім нематеріальних. Відбулося зрушення до потенціалу ефективності функціонування регіонів, успішність реалізації передбачає такі складові, як нематеріальні фактори (інтелектуальний капітал, соціальний капітал); людські ресурси (компетентність, мобільність, пристосування до змін); інституції (ефективність, можливості).

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- виникнення та утворення нового джерела ВРП за рахунок формування та реалізації нових програмних продуктів і сервісів;
- підвищення продуктивності праці і збільшення доданої вартості;
- створення робочих місць;
- ефективніше використання наявних ресурсів унаслідок запровадження та поширення масової цифровізації економіки (починає розвиватися економіка спільного споживання);
- досягнення стрімкого скорочення витрат на виробництво одиниці продукції за рахунок спільного використання інфраструктури

Рис. 1. Вплив цифровізації на економічний потенціал регіону як стимулятора інтенсифікації розвитку

Джерело: розроблено авторами.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

В умовах цифровізації сукупність зазначених факторів слід вважати передумовою розвитку регіону та його економічного потенціалу, показники функціонування та реалізації якого будуть залежати, ймовірно, від нематеріальної частини його складових, що приводить до думки, що фактори інтенсифікації розвитку економічного потенціалу регіонів переважно мають внутрішній характер, а не зовнішній. Основними факторами, які стримують розвиток регіонального потенціалу є просторові диспропорції, такі як рівень дохідності, зайнятості населення, умови ведення бізнесу тощо. При цьому цифрова економіка спрямована на зменшення зазначених нерівностей, які заважають економічному розвитку.

Висновки та пропозиції. Проведене дослідження дало змогу детально вивчити наявні погляди на структурні складові економічного потенціалу регіону та з'ясувати їх зміни внаслідок прояву таких сучасних трансформаційних процесів, як піднесення рівні інформатизації та цифровізації соціально-економічних аспектів життя. Виокремлені основні фактори впливу та прояви цифрової економіки на економічний потенціал регіону, який за умов цифровізації слід вважати стимулятором інтенсифікації розвитку.

Отже, сучасний регіональний розвиток суттєво залежить від рівня використання його економічного потенціалу, що набуває особливого значення саме в умовах цифровізації. Становлення та подальше провадження цифрової трансформації сприяє виявленню саме тих необхідних складових та їхніх властивостей потенціалу, а також встановленню між ними зв'язків, які сприятимуть економічному піднесенню розвитку регіону.

Подальших наукових досліджень вимагають питання обґрунтування взаємодії розвитку цифровізації регіональних економічних систем та побудову на цій основі потенціалоформуючого простору регіонів, що сприятиме активізації регіонального розвитку, у тому числі в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Список використаних джерел

1. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : монографія / за ред. В. Ф. Семенова, О. І. Руденко. – Одеса : Одеський нац. екон. ун-т, 2012. 150 с.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

2. Карчева Г. Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки / Г. Т. Карчева, Д. В. Огородня, В. А. Опенько // Фінансовий простір. – 2017. – № 3 (27). – С. 13-21.

3. Краус Н. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку [Електронний ресурс] / Н. М. Краус, О. П. Голобородько, К. М. Краус // Ефективна економіка. – 2018. – № 1. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.

4. Лешанич С. Є. Формування складових економічного потенціалу регіону / С. Є. Лешанич // Моделювання регіональної економіки. – 2013. – № 2. – С. 319–328.

5. Макаренко М. В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку / М. В. Макаренко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – № 34. – С. 12-18.

6. Попело О. В. Аналіз ресурсного потенціалу регіонів України / О. В. Попело // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2018. – Вип. 2(14). – С. 64-83.

7. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія / С. О. Тульчинська. – Херсон : Вид-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. – 210 с.

8. Тульчинська С. О. Розвиток інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах становлення економіки знань / С. О. Тульчинська // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 16. – С. 28-31.

9. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – 2-ге вид. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.

References

1. Semenov, V.F., & Rudenko, O.I. (Eds.) (2012). *Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu [Study of the level of economic potential of the region]*. Odeskiy nats. ekon. un-t.

2. Karcheva, H. T., Ohorodnia, D. V., & Openko, V. A. (2017). Tsyfrova ekonomika ta yii vplyv na rozvytok natsionalnoi ta mizhnarodnoi ekonomiky [Digital economy and its impact on the development of national and international economy]. *Finansovyi prostir – Financial space*, 3(27), 13-21.

3. Kraus, N.M., Holoborodko, O.P., & Kraus, K.M. (2018). Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanhardnoho kharakteru rozvytku [Digital economy: trends and prospects of avant-garde development]. *Efektyvna ekonomika – Efficient economy*. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.

4. Leshanych, S.Ye. (2013). Formuvannia skladovykh ekonomichnoho potentsialu rehionu [Formation of components of economic potential of the region]. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky – Modeling of the regional economy*, 2, 319–328.

5. Makarenko, M.V. (2017). Economic potential of the region as a basis of its development. [Economic potential of the region as a basis for its development]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu – Bulletin of the Azov State Technical University*, 34, 12–18.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

6. Popelo, O.V. (2018). Analiz resursnoho potentsialu rehioniv Ukrainy [Analysis of the resource potential of the regions of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 2(14), 64-83.

7. Tulchynska S.O. (2014). *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsiynoyi systemy rehioniv Ukrayiny* [Prospects and dominants of the development of the intellectual and innovative system of the regions of Ukraine]. "PP Vyshemirsky V.S."

8. Tulchynska, S.O. (2012). Rozvytok intelektualno-snpvasiyqnoi sistemi regioniv v umovah stanovleniya ekonomiki znaniy [Development of the intellectual and innovative system of regions in the conditions of the formation of the knowledge economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 16, 28-31.

9. Fedonin, O.S., Riepina, I.M., & Oleksiuk. O.I. (2006). *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [The potential of the enterprise: formation and evaluation]. KNEU.

Отримано 16.08.2022

UDC 330.34:332.142

JEL Classification: R11; R22

Marta Derhaliuk

PhD in Economics, Associate Professor of Economics and Entrepreneurship
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky
Kyiv Polytechnic Institute" (Kyiv, Ukraine)

E-mail: marta17.06@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>

Scopus Author ID: [57216750677](https://orcid.org/0000-0001-8791-9121)

Svitlana Tulchynska

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Economics and Entrepreneurship,
NTUU "Kyiv Polytechnic Institute" named after Igor Sikorsky

E-mail: tuha@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

Scopus Author ID: [55367786700](https://orcid.org/0000-0002-1409-3848)

**ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGION AS A STIMULATOR
OF THE INTENSIFICATION OF THE DEVELOPMENT OF REGIONAL
ECONOMIC SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION**

Abstract. *The lack of a unified opinion regarding the structure of the region's economic potential was clarified, the existence of different views on its structuring was revealed, as well as the introduction into the scientific space of such an interpretation of the potential that corresponds to new economic conditions based on the rapid development of informatization and digital technologies. This proves the need for a comprehensive study of the processes of formation, functioning and use of the economic potential of the region as a stimulator of intensification of development in modern conditions of digital transformation. The analysis of*

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

views on the structuring of the economic potential of the region showed that they have significant differences and to date there is no unified view on this issue. At the same time, a certain similarity was found, which allows to group the investigated approaches. The first group should include approaches aimed at presenting the economic potential of the region as a one-component set of elements, the second group should include special components of the potential that change traditional elements and combine them according to certain new characteristics. Within the framework of this study, the main trends and characteristics of the influence of digitalization were clarified, the factors and their manifestations on the potential were identified. It was found that digitalization is the basis that directly affects regional development and the level of its potential, which in turn depends on the willingness to join and use new knowledge, information, innovations. The leading role of the region and its potential as a basis for the formation of new approaches to development issues in the conditions of digital transformation due to the shift of emphasis to intangible factors, human resources, institutions, the intangible share of the components of the regional potential and the internal nature of the factors of intensification of its development has been proven.

Keywords: potential; economic potential; economic potential of the region; intensification of development; digital economy; digitalization.

Fig.: 1. References: 9.

Бібліографічний опис для цитування:

Тульчинська С., Дергалюк М. Економічний потенціал регіону як стимулятор інтенсифікації розвитку регіональних економічних систем в умовах цифровізації. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2(25). С. 114-123.